

Сніжко Софія Вадимівна,
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів досудового
розслідування Донецького державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
викладач кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 1
Донецького державного університету
внутрішніх справ **Федорчак І. В.**

ПРИНЦИПИ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ГУМАННОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Кримінальне право України базується на фундаментальних принципах, які забезпечують дотримання прав людини, законності та ефективності правової системи. Одними з основоположних принципів є принципи справедливості та гуманності, що дозволяють забезпечити адекватну та збалансовану відповідальність за вчинені правопорушення. Дотримання цих принципів є необхідною умовою функціонування правової системи, оскільки воно забезпечує захист прав не лише потерпілих, а й обвинувачених та засуджених [1, с. 23].

Принцип справедливості в кримінальному праві України є основою, на якій базується система кримінального права України. Він передбачає відповідність покарання тяжкості вчиненого злочину, обставинам його вчинення та характеристикам особи злочинця. Це означає, що покарання повинно бути не лише адекватним, а й пропорційним суспільній небезпеці злочину. Принцип справедливості також визначає, що обвинувачені не можуть підлягати необґрунтованим обмеженням прав, а кваліфікація злочинів повинна здійснюватися на основі об'єктивних критеріїв [2, с. 12].

Принцип справедливості закріплено в Кримінальному кодексі України (ККУ), зокрема, у статті 65 ККУ, де визначено загальні засади призначення покарання [3, с. 56]. Відповідно до цієї статті, суд повинен враховувати ступінь тяжкості злочину, мотиви, обставини вчинення злочину та характеристику особи обвинуваченого. Цей підхід сприяє реалізації принципу пропорційності та недопущення надмірно суворих або занадто м'яких покарань [4, с. 30].

Реалізація принципу справедливості в Україні стикається з низкою проблем:

– *Розбіжності в судовій практиці.* Незважаючи на нормативне закріплення, українські суди іноді ухвалюють різні рішення за схожих обставин, що призводить до нерівномірного застосування покарання [5, с. 78]. Це може бути наслідком недостатньої деталізації норм ККУ або відмінностей у судовій практиці.

– *Недостатня відповідність покарань тяжкості злочинів.* Деякі покарання в ККУ є непропорційно суворими або занадто м'якими для конкретних категорій злочинів, що викликає питання щодо їх справедливості [6, с. 91].

– *Обмеженість ресурсів для розгляду обставин справи.* Недостатнє матеріальне та кадрове забезпечення судів обмежує можливості для детального дослідження кожної справи, що впливає на можливість об'єктивного призначення покарання [7, с. 34].

Принцип гуманності в кримінальному праві України передбачає повагу до прав людини та гідності кожного громадянина, незалежно від його статусу в кримінальному процесі. Цей принцип спрямований на захист прав як потерпілих, так і осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, або вже засуджених осіб. Гуманність також означає відмову від надмірно жорстоких, нелюдських та принизливих покарань, що не відповідають сучасним стандартам.

Принцип гуманності закріплений у ст. 50 ККУ, де вказується, що метою покарання є не тільки кара за вчинений злочин, а й виправлення засудженого, запобігання новим злочинам, а також захист суспільства [3, с. 60]. Крім того, Конституція України та міжнародні правові акти, ратифіковані Україною, передбачають захист прав людини та заборону нелюдського або жорстокого поводження.

Основними проблемами реалізації принципу гуманності в Україні є:

– *Умови утримання під вартою.* Нерідко умови утримання в місцях позбавлення волі не відповідають міжнародним стандартам, що викликає критичні зауваження з боку міжнародних правозахисних організацій.

– *Відсутність достатньої підтримки для ресоціалізації засуджених.* Повернення колишніх засуджених до нормального життя ускладнюється відсутністю достатніх програм ресоціалізації, що підвищує ймовірність рецидиву.

– *Обмеження застосування альтернативних покарань.* Незважаючи на тенденції до гуманізації, кримінально-правова система України все ще обмежено використовує альтернативні покарання, як-от виправні роботи або умовні терміни, що призводить до перевантаження системи виконання покарань та негативно впливає на рівень гуманності [8, с. 45].

Взаємозв'язок принципів справедливості та гуманності є взаємодоповнюваними в кримінальному праві України. Справедливе правосуддя передбачає гуманне ставлення до обвинувачених, що вимагає балансу між суворістю покарання і його пропорційністю до вчиненого злочину. Наприклад, занадто суворе покарання суперечить як принципу гуманності, так і принципу справедливості, оскільки воно є непропорційним суспільній небезпеці злочину і водночас принижує гідність засудженого. Таким чином, лише у взаємозв'язку цих принципів можна забезпечити оптимальну відповідність кримінального законодавства міжнародним стандартам і суспільним очікуванням [9, с. 92].

Для підвищення ефективності та відповідності кримінального права України принципам справедливості та гуманності пропонуються такі заходи для вдосконалення діючого законодавства:

1. *Гуманізація покарань і розвиток альтернативних заходів.* Важливо забезпечити розробку та впровадження програм ресоціалізації, що дозволить зменшити кількість рецидивів та сприятиме поверненню засуджених до нормального життя.

2. *Реформування системи правосуддя.* Це передбачає запровадження єдиного підходу до призначення покарань та підвищення прозорості судових рішень, що сприятиме дотриманню принципів справедливості та гуманності.

3. *Покращення умов утримання в місцях позбавлення волі.* Важливо дотримуватися міжнародних стандартів щодо умов утримання та медичної допомоги для засуджених, що забезпечить гуманне ставлення до них та відповідність кримінальної політики міжнародним вимогам.

Принципи справедливості та гуманності є основоположними для кримінального права України. Їхнє дотримання сприяє захисту прав людини та забезпечує баланс між інтересами суспільства та особистості. Для забезпечення повного дотримання цих принципів необхідно удосконалювати систему кримінального правосуддя, розвивати альтернативні форми покарань, забезпечувати належні умови утримання та

програми ресоціалізації для засуджених. Тільки за умов ефективної реалізації принципів справедливості та гуманності можна забезпечити стабільність, правопорядок і довіру до правової системи в Україні.

Список використаних джерел

1. Сидоренко О. О. Основи кримінального права України. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 350 с.
2. Петренко А. В. Принципи кримінального права: теорія та практика. Львів: Літопис, 2021. 200 с.
3. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. Київ: Парламентське видавництво, 2019. 450 с.
4. Дубчак В. І. Принципи справедливості у кримінальному законодавстві України // Вісник кримінального права. 2020. № 3. С. 28–35.
5. Шаповал О. М. Справедливість та правова рівність у кримінальному праві України. Харків: Право, 2018. 274 с.
6. Корнеєв С. Г. Гуманізація кримінальної відповідальності та її перспективи. Одеса: Юридична література, 2019. 312 с.
7. Соловей Т. С. Справедливість у правозастосуванні: науково-практичний підхід // Право України. 2020. № 6. С. 33–40.
8. Назаренко Р. Ю. Альтернативні покарання: досвід зарубіжних країн та перспективи в Україні. Львів: Академпрес, 2020. 200 с.
9. Ільчук Л. І. Справедливість і гуманність як підґрунтя сучасного кримінального права // Часопис національного права. 2019. № 4. С. 85–93.

Сорока Орест Андрійович,

аспірант наукової лабораторії

з проблем протидії злочинності

навчально-наукового інституту № 1

Національної академії внутрішніх справ

НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ АБО ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

У Конституції України задекларовано, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Виходячи з викладеного, одним з основних обов'язків держави є правове забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина, а також створення належних умов її життєдіяльності. Таким